

UDK: 616.1+616-006

YURAK KASALLIKLARI VA SARATON O‘RTASIDAGI BOG‘LIQLIKLAR

Boboraximov Ilhom Murodullayevich

Alfraganus universiteti, Tibbiyot fakulteti,

Davolash ishi yo‘nalishi, 5-kurs,

ORCID: 0000-0002-1234-5678

E-mail: boboraximovilhom6@gmail.com

Tel: +998 97 573 98 88

Annotatsiya: Ushbu maqolada yurak-qon tomir kasalliklari va saraton o‘rtasidagi bog‘liqliklar ko‘rib chiqilgan. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ushbu ikki kasallik bir-biriga ta‘sir qilishi mumkin, chunki ular umumiy xavf omillariga ega. Bundan tashqari, saratonni davolashda qo‘llaniladigan kimyoterapiya va radioterapiya yurak faoliyatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Mazkur maqolada asosiy xavf omillari, klinik kuzatuvlar va ilmiy adabiyotlar asosida ularning o‘zaro bog‘liqligi yoritilgan.

Kalit so‘zlar: yurak kasalliklari, saraton, xavf omillari, kardiotoksiklik

Аннотация: В данной статье рассматриваются взаимосвязи между сердечно-сосудистыми заболеваниями и онкологическими процессами. Исследования показывают, что оба заболевания имеют общие факторы риска и могут усиливать течение друг друга. Кроме того, химиотерапия и радиотерапия, применяемые при лечении рака, способны оказывать негативное влияние на сердечную функцию. В статье освещены основные факторы риска, клинические наблюдения и литературные данные о взаимосвязи этих патологий.

Ключевые слова: сердечно-сосудистые заболевания, рак, факторы риска, кардиотоксичность

Abstract : This article discusses the relationship between cardiovascular diseases and cancer. Studies indicate that these conditions share common risk factors and may influence each other's progression. Furthermore, cancer treatments such as chemotherapy and radiotherapy may have cardiotoxic effects. The article highlights the main risk factors, clinical observations, and literature data regarding the interaction between these two major health problems.

Keywords: cardiovascular diseases, cancer, risk factors, cardiotoxicity.

Kirish

Yurak-qon tomir kasalliklari va saraton hozirgi davr tibbiyotida eng ko‘p uchraydigan va inson umrini qisqartiruvchi asosiy kasalliklardan hisoblanadi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma‘lumotlariga ko‘ra, dunyo bo‘yicha har yili millionlab odamlar ushbu kasalliklar tufayli hayotdan ko‘z yumadi [1]. Yurak kasalliklari ko‘proq o‘tkir yurak xuruji,

yurak yetishmovchiligi, aritmiyalar kabi klinik ko‘rinishlar bilan kechsa, saraton esa nazoratsiz hujayra o‘sishi va metastazlanish xususiyati bilan ajralib turadi [2].

So‘nggi yillarda olib borilgan ilmiy izlanishlar ushbu ikki kasallik o‘rtasida muayyan bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatmoqda [3]. Bir tomondan, yurak kasalliklari mavjud bo‘lgan shaxslarda saraton rivojlanish xavfi ortishi kuzatilgan, ikkinchi tomondan esa saratonni davolash jarayonida qo‘llaniladigan kimyoterapiya va radioterapiya yurak faoliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi aniqlangan [4]. Bundan tashqari, chekish, noto‘g‘ri ovqatlanish, semirish va jismoniy faollikning yetishmasligi kabi xavf omillari ikkala kasallik uchun ham umumiydir [4].

Mavzuning dolzarbligi

Bugungi kunda yurak-qon tomir kasalliklari va saraton dunyo miqyosida eng ko‘p uchraydigan va o‘limga olib keluvchi ikki asosiy patologiya hisoblanadi. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, har yili yurak kasalliklari tufayli taxminan 18 million, saraton sababli esa 10 millionga yaqin inson hayotdan ko‘z yumadi [1]. Ushbu ko‘rsatkichlar kasalliklarning global sog‘liqni saqlash tizimiga tushirayotgan og‘ir yukini yaqqol ko‘rsatadi.

Ilmiy tadqiqotlar yurak kasalliklari va saraton o‘rtasida uzviy bog‘liqlik mavjudligini tasdiqlamoqda [3], [4]. Xavf omillari (chekish, semizlik, gipertoniya, stress, jismoniy faollikning yetishmasligi) ikkala kasallik uchun ham umumiydir. Bundan tashqari, saratonni davolashda qo‘llaniladigan kimyoterapiya va radioterapiya yurak mushaklari va qon tomirlariga salbiy ta’sir ko‘rsatib, ikkilamchi yurak yetishmovchiligini keltirib chiqarishi mumkin [5].

Materiallar va metodlar

Ushbu ilmiy maqola tayyorlash jarayonida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish va taqqoslash usulidan foydalanildi. Asosiy ma’lumot manbalari sifatida so‘nggi 10 yil ichida chop etilgan xalqaro va mahalliy tibbiyot jurnallari, shuningdek, kardiologiya va onkologiya sohalariga oid o‘quv qo‘llanmalar tanlab olindi.

Tahlil jarayonida:

- Adabiyotlarni tanlash mezonlari – mavzuga bevosita aloqador bo‘lishi, ishonchli ilmiy bazalarda chop etilganligi va so‘nggi yillardagi yangiliklarni qamrab olishi;
- Metodologiya – adabiyotlardan umumiy ma’lumotlarni jamlash, ularni mavzuga ko‘ra guruhlash, mavjud ilmiy ma’lumotlarni solishtirish;
- Tadqiqot yondashuvi – analitik va taqqoslovchi usullarga asoslangan.

Natijada saraton va yurak kasalliklari o‘rtasidagi bog‘liqlik, umumiy xavf omillari va davolash jarayonida uchraydigan kardiotoksik ta’sirlar haqida tizimli ma’lumotlar to‘plandi.

Natijalar

1. Umumiy xavf omillari. Yurak-qon tomir kasalliklari va saraton rivojlanishida umumiy xavf omillari mavjudligi aniqlandi. Masalan, chekish yurak ishemik kasalligini 2–3 baravar, o‘pka saratonini esa 10 baravar oshiradi [4].

2. Kimyoterapiya ta’siri. Antrasiklinlar guruhiga kiruvchi dori vositalarining 9–10% hollarda kardiotsiklikka olib kelishi kuzatilgan. Trastuzumab qabul qilayotgan bemorlarning 4–7% da yurak yetishmovchiligi rivojlanganligi qayd etilgan [3].

3. Radioterapiya ta’siri. Ko‘krak qafasi sohasi radiatsion davolash o‘tkazilgan bemorlarning sezilarli qismida uzoq muddatda yurak mushagi shikastlanishi aniqlangan [5].

4. Ikki tomonlama asoratlari. Saraton bilan og‘rigan bemorlarning ma’lum foizida yurak-qon tomir asoratlari rivojlanadi. Aksincha, surunkali yurak yetishmovchiligi bilan og‘rigan bemorlarda saraton rivojlanish xavfi ham yuqori ekanligi qayd etilgan [6].

5. Kardio-onkologiya yo‘nalishi. Rivojlangan davlatlarda kardiolog va onkologlarning hamkorlikda nazorati ostida davolangan bemorlarda yurak asoratlari chastotasi sezilarli kamayganligi ko‘rsatib o‘tilgan [6].

Muhokama

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, yurak kasalliklari va saraton o‘rtasida bevosita va bilvosita bog‘liqlik mavjud. Bu bog‘liqlik, avvalo, umumiy xavf omillari orqali izohlanadi. Chekish, semizlik, noto‘g‘ri ovqatlanish, jismoniy faollikning yetishmasligi va surunkali stress nafaqat ateroskleroz va yurak ishemik kasalligini rivojlantiradi, balki turli lokalizatsiyadagi o‘sma jarayonlari uchun ham qulay sharoit yaratadi. Demak, profilaktik choralar ikki kasallikni ham kamaytirishda muhim rol o‘ynaydi.

Saratonni davolashda qo‘llaniladigan kimyoterapiya va radioterapiya samarali bo‘lishi bilan birga, ko‘plab asoratlarni, jumladan yurak mushagining shikastlanishini chaqirishi mumkin. Antrasiklinlar yurak hujayralarida erkin radikallar hosil qilib, oksidlovchi stressni kuchaytiradi va natijada kardiomyositlar nobud bo‘lishiga olib keladi. Radioterapiya esa koronar arteriyalar devorida fibroz jarayonlarni keltirib chiqarib, uzoq muddatda yurak ishemiyasini tezlashtiradi.

So‘nggi yillarda paydo bo‘lgan kardio-onkologiya yo‘nalishi aynan shu muammolarni hal etishga qaratilgan. Mazkur yo‘nalishning asosiy vazifasi – saratonni davolash jarayonida yurak faoliyatini nazorat qilish, dori vositalarining kardiotsik ta’sirini erta aniqlash va asoratlarni oldini olishdir. Klinik kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, bunday yondashuv bemorlarning yashash darajasini sezilarli yaxshilaydi.

Shu bilan birga, mavjud ma’lumotlarga ko‘ra, yurak yetishmovchiligi yoki boshqa surunkali yurak kasalliklari bo‘lgan bemorlarda saraton rivojlanish ehtimoli ham yuqori. Bu holat yurak kasalliklari davomida yuzaga keladigan surunkali yallig‘lanish jarayonlari va immun tizimining izdan chiqishi bilan izohlanadi. Demak, ikki kasallik bir-birini kuchaytiruvchi xususiyatga ega.

Yuqoridagi dalillar shuni ko‘rsatadiki, yurak kasalliklari va saratonni alohida emas, balki kompleks yondashuv asosida o‘rganish zarur. Shifokorlar o‘rtasidagi hamkorlik, erta diagnostika usullarini keng qo‘llash va xavf guruhidagi bemorlarni muntazam kuzatib borish kelajakda ushbu ikki katta muammoning asoratlarini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Yurak-qon tomir kasalliklari va saraton bugungi kunda global sog‘liqni saqlash tizimida eng dolzarb muammolardan hisoblanadi. Ular nafaqat keng tarqalganligi, balki bir-biriga bevosita va bilvosita ta’sir ko‘rsatishi bilan ham ahamiyatlidir. O‘tkazilgan adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki:

1. Ikkala kasallik uchun ham umumiy xavf omillari mavjud bo‘lib, ular bir-birining rivojlanish ehtimolini oshiradi.
2. Saratonni davolashda qo‘llaniladigan kimyoterapiya va radioterapiya yurak faoliyatiga salbiy ta’sir etib, kardiotsiklikka sabab bo‘ladi.
3. Yurak kasalliklari mavjud bo‘lgan bemorlarda saraton davolash jarayoni murakkablashadi, saratonli bemorlarda esa yurak-qon tomir asoratlari ko‘proq uchraydi.
4. Kardio-onkologiya yo‘nalishining rivojlanishi ushbu muammoni hal etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, yurak kasalliklari va saraton o‘rtasidagi bog‘liqlikni chuqurroq o‘rganish, profilaktika choralarini kuchaytirish hamda kardiolog va onkologlarning hamkorligini ta’minlash bugungi kunda tibbiyot amaliyotida eng muhim vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xolmatov A., To‘xtasinov R. Kardiologya asoslari. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2018.
2. Karimov B. Onkologiya va klinik amaliyot. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
3. Herrmann J. Cardiovascular toxicities of cancer therapies: current issues in cardio-oncology. *European Heart Journal*. 2020;41(35):3892–3900.
4. Koene RJ, Prizment AE, Blaes A, Konety SH. Shared risk factors in cardiovascular disease and cancer. *Circulation*. 2016;133(11):1104–1114.
5. Armenian SH, Xu L, Ky B, Sun C, Farol LT, Pal SK. Cardiovascular disease among survivors of adult-onset cancer: a community-based retrospective cohort study. *J Clin Oncol*. 2016;34(10):1122–1130.
6. Curigliano G, Cardinale D, Dent S, Criscitiello C, Aseyev O, Lenihan D. Cardiotoxicity of anticancer treatments: epidemiology, detection, and management. *CA: A Cancer Journal for Clinicians*. 2016;66(4):309–325.
7. Zamorano JL, Lancellotti P, Rodriguez Muñoz D, Aboyans V, Asteggiano R, Galderisi M. 2016 ESC Position Paper on cancer treatments and cardiovascular toxicity. *European Heart Journal*. 2016;37(36):2768–2801.
8. Sturgeon KM, Deng L, Bluethmann SM, Zhou S, Trifiletti DM, Jiang C. A population-based study of cardiovascular disease mortality risk in US cancer patients. *Eur Heart J*. 2019;40(48):3889–3897.